

Rafał Bednarczyk

Współpraca wychowawcza rodziny, parafii i szkoły na przykładzie katechezy parafialnej przygotowującej do I Komunii Świętej

Studia nad Rodziną 16/1-2 (30-31), 197-210

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ks. Rafał BEDNARCZYK – WT UKSW Warszawa

WSPÓLPRACA WYCHOWAWCZA RODZINY, PARAFII I SZKOŁY NA PRZYKŁADZIE KATECHEZY PARAFIALNEJ PRZYGOTOWUJĄCEJ DO I KOMUNII ŚWIĘTEJ

Dla wychowania religijnego duże znaczenie posiada współpraca wychowawcza pomiędzy rodziną, parafią i szkołą. Współczesny kryzys wychowania wynika m.in. z braku dialogu i współpracy tych środowisk. Katecheza parafialna przygotowująca do pierwszej spowiedzi i I Komunii Świętej stwarza dogodne możliwości dla wzajemnej współpracy wskazanych środowisk. Program nauczania religii Kościoła katolickiego w Polsce z 2010 r. zawiera katalog tematów comiesięcznych spotkań z rodzicami i dziećmi w ramach katechezy parafialnej. Postuluje ponadto jako formę spotkań pracę w grupach, rekolekcje, warsztaty. Obecna katecheza parafialna powinna zmierzać do wypracowywania nowych form, których celem będzie integrowanie rodziców i szkoły z parafią oraz współdziałanie wychowawcze. Istnieje także potrzeba opracowania nowych pomocy dla rodziców służących wychowaniu religijnemu ich dzieci.

Powodów powszechnie odczuwanej słabości współczesnego wychowania jest wiele. Jednym z nich może być postępująca społeczna izolacja i marginalizacji podstawowych środowisk wychowawczych, które stanowią rodzina, parafia (Kościół) i szkoły. Zjawiska atomizacji życia i rozbijania więzi społecznych pod wpływem zmian cywilizacyjnych przenoszone jest coraz pełniej na teren tak wrażliwy, jakim jest praca wychowawcza. Łatwo jest zauważyć, że każde z wymienionych środowisk doświadcza kryzysu w obszarze wychowania, który bywa wzmacniany swego rodzaju atakami medialnymi eksploatującymi niewydolność rodziny, krytykującymi wartość Kościoła, katechezy, duchowieństwa i katechetów, a także nagłaśniając trudności wychowawcze

w szkole. Przejawów otwartych i ukrytych ataków na dziedzinę wychowania można dopatrzeć się więcej. Pochodzą one głównie z tzw. „opiniotwórczych” środowisk hołdujących hasłom liberalizmu i niczym nieskrępowanej tolerancji. Nie jest celem niniejszego artykułu dogłębna analiza tego złożonego zjawiska, a jedynie jego zauważenie. To pozwala bowiem choćby w sposób ogólny zarysować kontekst społeczny i jednego ze źródeł kryzysu wychowania.

Pomimo rozmaitych utrudnień i słabości aktualnie dotyczących polską rodzinę, parafię i szkołę, środowiska te wykazują wciąż wielką żywotność i zdolność do autoodnowy. Sprawa wychowania jest bowiem na tyle wrażliwą i istotną dziedziną życia społecznego, że z chwilą pojawienia się określonych zagrożeń bądź niedostatków, będą się równocześnie uaktywniały rozmaite funkcje i działania obronne na gruncie wychowania. Wystarczyłoby zatem, aby te z reguły oddolne inicjatywy były zauważane i wspierane. Czyns bardzo cennym są przy tym wszelkie działania, które zmierzają do integrowania i koordynowania współpracy wychowawczej rodziny, szkoły i parafii. Wydaje się, że największe możliwości ma na tym polu zwłaszcza parafia. Jedną z form inicjowania współpracy tych trzech środowisk może być katecheza parafialna, w ramach której dokonuje się przygotowanie dzieci do I Komunii Świętej. Istnieje jednak potrzeba refleksji nad zadaniami tej współpracy, a także nad sposobami jej realizacji. W tej dziedzinie możemy bowiem mówić o już wypracowanych pozytywnych doświadczeniach, ale także nie sposób nie dostrzec wielu niedostatków. Często ta współpraca ma charakter bardzo powierzchowny, skupiający się na organizacji uroczystości I Komunii Świętej. Czerpiąc z wcześniejszych doświadczeń, należy zauważyć, że potrzebą czasu staje się poszukiwanie nowych strategii i form współpracy. Celem niniejszego artykułu będzie podjęcie refleksji nad tym zagadnieniem.

Katecheza parafialna – próba opisu

W tradycji Kościoła od długiego już czasu funkcjonuje podział na dwa rodzaje katechezy – katechezę szkolną (nazywaną często szkolną lekcją religii) i katechezę parafialną. Należy jednak w tym miejscu uczynić zastrzeżenie, iż nie mamy tu do czynienia z dwoma odseparowanymi od siebie typami katechezy. Z uwagi na określone miejsce katechizacji zwykło się wyróżniać dwie specyficzne formy jednej katechezy¹. Zgodnie z *Dyrektorium ogólnym o katechizacji* głównym celem katechezy pozostaje prowadzenie katechizowanych

¹ Zob. R. Czekański, *Korelacja nauczania religii w szkole z katechezą parafialną*, w: *Rodzina – szkoła – Kościół. Korelacja i dialog*, red. P. Tomasiak, Warszawa 2003, s. 105.

do głębokiego zjednoczenia z Jezusem Chrystusem², a zatem wejście w relacje o charakterze osobowym. Ten cel ma być osiąganym na drodze realizacji trzech podstawowych funkcji katechezy – nauczania, wychowania i wtajemniczenia³, które dokonują się w obrębie zarówno szkolnej lekcji religii, jak i katechezy parafialnej. Ów cel pozwala zachować wewnętrzną spójność katechezy szkolnej i parafialnej oraz zharmonizować wszelkie inne zadania, które ma ona do spełnienia.

Katecheza parafialna, będąc istotną częścią katechetycznej misji Kościoła, posiada swoją własną specyfikę. Wiąże się ona zasadniczo z przygotowaniem do sakramentów – chrztu, I Komunii Świętej, bierzmowania oraz małżeństwa. Odrębną formą katechezy parafialnej pozostaje ponadto katecheza dorosłych⁴. Z przygotowaniem do sakramentów, co stanowi domenę katechezy parafialnej, łączy się określone jej zadania. Wprowadzanie w życie sakramentalne odbywa się na drodze wychowania do dojrzałego i świadomego wyboru wiary, jako odpowiedzi na zbawczą propozycję Boga. Polega ono na stopniowym wdrażaniu w życie sakramentalne, na rozwijaniu autentycznego ducha modlitwy, na odkrywaniu darów łaski pozwalających rozpoznać własną drogę wiary. Katecheza parafialna ma zatem służyć praktyce przystępowania do sakramentów oraz wychowywaniu do praktykowania życia wiarą, ponieważ parafia jest miejscem celebracji liturgicznej.

Parafia prócz tego, że jest miejscem sprawowania sakramentów, posiada zadanie budowania wspólnoty – *communio*. Z tym związane są dalsze zadania: służby miłosierdzia (*diakonia*) oraz dawania świadectwa wiary (*martyrium*). Respektując wymienione powyżej specyficzne zadania parafii, również katecheza parafialna winna zawierać takie elementy, które przyczynią się do budowania wspólnoty wierzących, do wychowania do służby innym i do dawania świadectwa wiary⁵. W tym duchu również powinna przebiegać formacja przygotowująca do uczestnictwa w uroczystości I Komunii Świętej. Wyłączne

² Zob. Kongregacja ds. Duchowieństwa, Dyrektorium ogólne o katechizacji, Poznań 1998, n. 80.

³ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska o katechizacji w naszych czasach *Catechesi tradendae*, n. 18.

⁴ Zob. Konferencja Episkopatu Polski, Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce, Kraków 2001, n. 97-107.

⁵ Zob. K. Misiaszek, Wspólnota chrześcijańska (parafia) jako podmiot katechezy, w: Katecheza w parafii. Poszukiwanie tożsamości, red. K. Kantowski, Warszawa 2004, s. 17-25.

skupienie się na elementach organizacyjnych czy też związanych z formacją liturgiczną sprawi, że formacja ta nie będzie do końca spełniała swojej właściwej roli. Integrowanie środowiska rodzinnego z parafią, a przy tym również środowiska szkolnego, należy widzieć jako jedno z istotnych zadań katechezy parafialnej.

Dialog wychowawczy rodziny, parafii i szkoły

Dokonana powyżej krótka charakterystyka katechezy parafialnej powala zauważyć, iż, będąc ważną częścią ogólnie pojętej katechezy, posiada także swoje specyficzne zadania. Wynikają one nade wszystko z tego, czym jest parafia i jaką rolę ma do spełnienia wobec wiernych. Podobnie będzie także w odniesieniu do dwóch pozostałych środowisk wychowawczych – rodziny i szkoły. Należy zatem spróbować określić, na czym polega specyfika zadań wychowawczych każdego z tych środowisk i postarać się o znalezienie wspólnej płaszczyzny współdziałania.

Rodzina jest podstawowym środowiskiem wychowawczym i to rodzice mają głos decydujący w sprawie wychowania swoich dzieci. Chodzi tu głównie o sferę duchowości, wartości i tradycji, które rodzice mają prawo przekazać swoim dzieciom. Jedynym ograniczeniem w tym względzie jest dobro innych, ponieważ nie można akceptować wychowania do wrogości czy nienawiści wobec ludzi o odmiennych poglądach lub obcym pochodzeniu. Ponadto rodzina w swej misji wychowawczej ma wspomagać proces wszechstronnego rozwoju dziecka aż do osiągnięcia pełnej dojrzałości osobowej oraz zdolności założenia własnej rodziny⁶. Budowanie wzajemnych więzi wynika z natury miłości łączącej członków rodziny – rodziców i ich dzieci. Dom rodzinny służy także zapewnieniu bezpieczeństwa oraz wsparcia moralnego niezbędnego w osiąganiu rozmaitych celów życiowych. Zadaniem rodziny jest wreszcie wyposażenie dzieci w szereg dyspozycji natury moralnej (jak uczciwość, prawdomówność, szacunek dla człowieka, szacunek dla ludzkiej pracy, szacunek dla ludzi chorych, kultura bycia, kultura języka itp.), które pozwolą im na prawidłowe funkcjonowanie w świecie.

W przypadku szkoły zadania wychowawcze w zasadzie można ograniczyć do dwóch płaszczyzn. Pierwsza związana jest z wartością, jaką dla wszelkiego poznania stanowi prawda. Jest ona fundamentalną wartością, a nauka w szkole, zdobywanie nowych wiadomości w zakresie wszelkich przedmiotów

⁶ Por. S. Dziekoński, Korelacja wychowania w rodzinie, parafii, szkole – potrzeba i możliwości, w: Rodzina – szkoła – Kościół, dz. cyt., s. 34-37.

nauczania, zmierza do poznawania prawdy o człowieku oraz o otaczającym go świecie. Drugą płaszczyzną wychowania w szkole są wszelkie wartości związane z regułami życia społecznego. Zawierają się w niej w pierwszym rzędzie wartości narodowe i patriotyczne, w tym pielęgnowanie oraz wszechstronny rozwój kulturalny (także pod względem fizycznym). Zadaniem szkoły jest także stymulowanie w uczniach procesu internalizacji postaw, a zatem przyśwajania wartości związanych z życiem społecznym⁷. Wysiłki wychowawcze współczesnej szkoły polskiej muszą jednak bardzo często koncentrować się na rozwiązywaniu wielorakich problemów wychowawczych. Niestety instrumenty wychowawcze szkoły stają się coraz mniej skuteczne wobec nasilających się trudnych sytuacji szkolnych.

Każde z wymienionych środowisk posiada swoją odrębną specyfikę wychowawczą z określonymi możliwościami i utrudnieniami. Można jednak wskazać główne obszary wzajemnego dialogu oraz współpracy. W realizacji prawa do wychowania rodzina może liczyć na wsparcie szkoły, która zapewnia uczniom rozwój intelektualny oraz formację prospołeczną, a także parafii – stwarzającej możliwości rozwoju duchowego, religijnego i moralnego dziecka. Jak łatwo zauważyć, podstawą wspólnej troski wszystkich wymienionych środowisk jest dobro i wszechstronny rozwój wychowanka. Bezpośrednią płaszczyzną współpracy są wspólne wartości patriotyczne, kulturowe i społeczne, a dalej także religijne, duchowe i moralne. Decyzja rodziców związana ze skierowaniem dzieci na lekcje religii oznacza wszak akceptację określonych wartości duchowych i moralnych oraz wolę wychowania dzieci w tym duchu. Aby współpraca podejmowana przez te podmioty mogła okazać się owocna, potrzebne jest wzajemne poszanowanie autonomii celów przy jednoczesnej promocji wspólnych wartości. Dzięki temu wychowanie będzie nabierało spójności, co może zaowocować wszechstronnym i harmonijnym rozwojem osobowym wychowanka⁸.

Przygotowania do I Komunii Świętej w świetle dokumentów katechetycznych

Z perspektywy wychowania przygotowanie do I Komunii Świętej posiada szczególne znaczenie. W wymiarze egzystencjalno-duchowym oznacza wejście człowieka w głęboką więź jedności z Bogiem, otwarcie się dziecka na

⁷ Zob. P. Tomasiak, Wzajemny dialog rodziny, szkoły i Kościoła, w: Rodzina – szkoła – Kościół, dz. cyt., s. 47 – 55.

⁸ Por. tamże, s. 55-57; S. Dziekoński, *Korelacja wychowania...*, dz. cyt., s. 46.

duchowe dobro w postaci łaski uświęcającej, uczenie się takiej logiki miłości, która wyraża się w postaci daru-ofiary. Owocem korzystania z tego sakramentu jest także otwarcie człowieka na dar wiecznego zjednoczenia z Bogiem⁹. Dla samego wychowania dziecka w wieku około ósmego roku życia ważne jest otwieranie jego umysłu i serca na wartość miłości Boga i ludzi, budowanie przez niego nowej jakości więzi międzyludzkich opartych na wspólnocie duchowej i modlitewnej, uczenie się postawy ofiarności, a także nabywanie umiejętności osądzania moralnego swoich zachowań i dokonywanie wewnętrznej poprawy – co dzieje się pod wpływem przygotowania do pierwszej spowiedzi.

Zwrócenie uwagi na wartość wychowawczą przygotowania do I Komunii Świętej pozwala wysoko ocenić jego przydatność w celu integrowania współpracy rodziny, parafii i szkoły. Również w świetle polskich dokumentów katechetycznych ten moment formacji dzieci domaga się podjęcia wydatnej współpracy rodziny, parafii i szkoły (w tym wypadku mowa jest jednak nie tyle o szkole, co o szkolnej katechezie)¹⁰. Najwięcej miejsca poświęca temu *Program nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach*, który obok powtórzonych za *Podstawą programową katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* ogólnych wskazań dotyczących współpracy tych trzech środowisk, zawiera szereg tematów spotkań adresowanych odpowiednio do rodziców i do dzieci.

W *Programie nauczania religii* współpraca z rodzicami ujmowana jest wprawdzie w kontekście szkolnym (rodzaj „wywiadówek” odnośnie do lekcji religii), jednak miejscem spotkań może być także parafia. Głównym ich zadaniem jest dobre przygotowanie rodziców do podejmowania zadania wprowadzania dzieci w życie Kościoła¹¹. Należy przy tym uwzględnić zróżnicowaną sytuację duchową i moralną rodzin (czasem rozbitych i niepełnych) oraz lokalne tradycje dotyczące współpracy między szkołą, parafią a rodzicami. Zarówno *Podstawa programowa katechezy* jak również *Program nauczania religii* wskazują na formę współpracy w postaci warsztatów, dialogu i wspól-

⁹ Zob. R. Czekalski, *Życie sakramentalne sensem egzystencji ludzkiej*, w: *Pedagogika wiary*, red. A. Hajduk, J. Mółka, Kraków 2007, s. 275-279.

¹⁰ Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2010, s. 36; Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, *Program nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach*, Kraków 2010, s. 62.

¹¹ Zob. Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, *Program nauczania religii...*, dz. cyt. s. 62.

nej pracy¹². Sugerowana ogólna tematyka spotkań zwłaszcza w klasie II i III powinna ogniskować się wokół kwestii wiary. W *Programie nauczania religii* zostały ponadto zaproponowane następujące tematy spotkań z rodzicami klas III (dokument podaje także tematy spotkań na poziom klasy I i II, jednak mają one stanowić pośrednią formę przygotowania do I Komunii Świętej): „wpływ atmosfery domu rodzinnego na przygotowanie się dziecka do pierwszej spowiedzi i Komunii Świętej; modlitwa różańcowa w rodzinie; powołanie do świętości; symbole przynależności do Chrystusa i Kościoła; obecność Chrystusa w Eucharystii; jak pomóc dziecku przygotować się do sakramentu pokuty i pojednania?; pierwsza Komunia Święta – świętem dziecka i rodziny; pielęgnowanie przyjaźni z Bogiem”¹³.

Zgodnie z polskimi dokumentami katechetycznymi, na terenie parafii odbywają się spotkania związane z bezpośrednim przygotowaniem do sakramentów, stąd głównym adresatem tej katechezy są dzieci. Jednakże organizowana przy parafiach katecheza ma również angażować rodziców i całe rodziny. Z uwagi na to, że nie zawsze uczniowie chodzą do szkoły położonej na terenie swojej parafii, dokumenty wskazują na pierwszeństwo parafii zamieszkania. Zalecaną formą tejsze katechezy powinny być celebracje, skrutynia, nabożeństwa połączone z przekazywaniem pamiątek i przedmiotów kultu religijnego oraz praca w grupach¹⁴. Proponowane tematy comiesięcznych spotkań w klasie III to: „rozpoczynamy przygotowanie do pierwszej spowiedzi i Komunii Świętej, razem z Maryją przygotowujemy się do pierwszego spotkania z Jezusem w spowiedzi i Komunii Świętej; święci wzorem do naśladowania; medalik symbolem naszej wiary, książeczka do modlitwy naszym modlitewnikiem na drogę życia; Jezus światłem naszego życia, krzyż znakiem miłości Boga do człowieka, przepraszamy Boga i bliźnich”¹⁵.

W celu zwiększenia skuteczności tej formy katechezy przygotowywane są odpowiednie pomoce katechetyczne o zasięgu ogólnopolskim lub diecezjal-

¹² Por. tamże; Konferencja Episkopatu Polski, Podstawa programowa katechezy..., dz. cyt. s. 35-36.

¹³ Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, Program nauczania religii..., dz. cyt. s. 63.

¹⁴ Por. tamże, s. 64; Konferencja Episkopatu Polski, Dyrektorium katechetyczne..., dz. cyt. nr 107.

¹⁵ Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, Program nauczania religii..., dz. cyt. s. 63.

nym¹⁶. Z reguły są to pomoce przeznaczone dla księży i katechetów prowadzących spotkania w parafiach. Jedną z najnowszych propozycji materiałów katechetycznych związanych z katechezą parafialną jest pakiet *Idziemy do Pana Jezusa* opracowany przez ks. R. Czekalskiego i E. Jancewicz, zawierający dodatkowo pomoce dla dziecka w postaci pamiętnika¹⁷. W materiałach przeznaczonych dla dziecka zastosowane zostały proste zadania utrwalające treść spotkania. Przy każdym temacie znalazło się ponadto słowo do rodziców zawierające krótkie objaśnienie głównej myśli katechezy oraz zachętę do określonych zadań wychowawczych. Pojawiające się coraz częściej tego typu pomoce dla katechezy parafialnej wpływają na uporządkowanie i usystematyzowanie współpracy pomiędzy rodzicami i parafią. Wydaje się jednak, iż nadal wyposażenie katechezy parafialnej w odpowiednie pomoce i środki służące przygotowaniu do I Komunii Świętej pozostaje dość skromne.

Ograniczenia i możliwości wzajemnej współpracy

Od powrotu katechezy do szkół w 1990 r. Kościół w Polsce dokonał ogromnego wysiłku związanego z jej organizacją. W minionym okresie wykształcono szeroką kadrę katechetyczną o odpowiednich kwalifikacjach teologicznych

¹⁶ Tytułem przykładu można wskazać następujące wydawnictwa poświęcone przygotowaniu do I Komunii Świętej: K. Panuś, T. Panuś, S. Szczepaniec (red.), *Pierwsza Komunia Święta Wielkim Świętem Rodziny, Część pierwsza – Propozycje kazań i homilii*, Wydawnictwo św. Stanisława B.M. Archidiecezji Krakowskiej, Kraków 2003; K. Panuś, T. Panuś, S. Szczepaniec (red.), *Pierwsza Komunia Święta Wielkim Świętem Rodziny, Część druga – Propozycje celebracji liturgicznych*, Kraków 2003; K. Panuś, T. Panuś, S. Szczepaniec (red.), *Pierwsza Komunia Święta Wielkim Świętem Rodziny, Moje dziecko przygotowuje się do pełnego udziału w Eucharystii*, Kraków 2003; J. Szpet, D. Jackowiak (red.), *Jesteśmy Dziećmi Boga. Katecheza parafialna. Sakramenty pokuty i Eucharystii. Rok I*, Poznań 2004; J. Szpet, D. Jackowiak (red.), *Przewodnik metodyczny. Jesteśmy Dziećmi Boga. Katecheza parafialna i celebacje liturgiczne. Sakramenty pokuty i Eucharystii. Rok I*, Poznań 2004; J. Szpet, D. Jackowiak (red.), *Przewodnik metodyczny. Przyjdź do nas, Panie, Katecheza parafialna i celebacje liturgiczne. Sakramenty pokuty i Eucharystii. Rok II*, Poznań 2004; J. Szpet, D. Jackowiak (red.), *Przyjdź do nas, Panie, Katecheza parafialna. Sakramenty pokuty i Eucharystii. Rok II*, Poznań 2004.

¹⁷ R. Czekalski, E. Jancewicz, *Idziemy do Pana Jezusa. Przygotowanie do Pierwszej Komunii Świętej. Materiały dla kapłanów i katechetów*, Kraków 2011; R. Czekalski, E. Jancewicz, *Idziemy do Pana Jezusa. Przygotowanie do Pierwszej Komunii Świętej. Pamiętnik dziecka*, Kraków 2011.

i pedagogicznych. Rozwinięte zostały struktury dalszego doskonalenia zawodowego katechetów, nawiązana współpraca z instytucjami oświatowymi, w tym również formy nadzoru katechetycznego we wszystkich placówkach oświatowych. Poważnym zadaniem dla Kościoła było także nawiązanie harmonijnej współpracy ze środowiskiem nauczycielskim oraz umiejętne wkomponowanie katechezy w strukturę programu wychowawczego szkoły. Bilans minionych przeszło dwudziestu lat szkolnej lekcji religii pozwala wysoko ocenić osiągnięte rezultaty współpracy Kościoła ze szkołą. Nie sposób przy tym nie zauważyć, że to przyczyniło się do wyraźnego przeniesienia głównego ciężaru katechezy z parafii na szkołę. Od strony dydaktycznej i w pewnym zakresie też od strony wychowawczej katecheza zyskała wiele. Jednakże obecnie katecheza w parafii pełni rolę dodatku do katechezy szkolnej, a co za tym idzie, osłabło znaczenie własnej parafii jako centralnego miejsca formacji i przeżywania swojej wiary. Rozluźniona więź rodziny z parafią na rzecz więzi z szkołą wpływa na osłabienie skuteczności realizacji istotnej funkcji katechezy, jaką jest prowadzenie do wtajemniczenia chrześcijańskiego. Tej tendencji trzeba się uważnie przypatrywać i umiejętnie przeciwstawiać.

Na problem łączności rodziny z parafią nakłada się ponadto dotyczący rodzinę kryzys moralny i religijny. Jego przejawy są wielorakie. W związku z rozłąką małżonków i dzieci powodowaną wyjazdami zarobkowymi jednego z rodziców pojawiła się kategoria dzieci – eurosierot. Małżeństwo w takim przypadku wystawione jest na poważną próbę. Nasila się również zjawisko luźnych związków partnerskich. Młodzi ludzie często zwlekają z podjęciem decyzji o zawarciu małżeństwa, a nawet całkowicie je wykluczają. W ostatnich latach wzrasta liczba rozwodów, a jednocześnie maleje liczba zawieranych małżeństw¹⁸. Na osłabienie tradycyjnych struktur rodzinnych wpływa także współczesne prawodawstwo europejskie, uznające choćby prawo par homoseksualnych do zawierania „małżeństwa” oraz adoptowania dzieci. Rodzina niepełna, gdzie najczęściej brakuje ojca, ma zmniejszone możliwości wychowania religijnego swoich dzieci z uwagi na zakłócony obraz ojcostwa Bożego. Współczesna kultura, a także koncepcja prawa, sprzyjają promocji konsumpcjonizmu oraz relatywizmu moralnego. To wszystko przekłada się na obniżanie poziomu życia religijnego rodzin, a także na osłabienie praktyk religijnych. Część rodziców ogranicza się do wypełniania tych zobowiązań,

¹⁸ Por. I. Kowalska, *Małżeństwa i rozwody*, w: Rządowa Rada Ludnościowa. Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2010-2011, red. Z. Strzelecki, Warszawa 2011, s. 73, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/bip/BIP_raport_2010-2011.pdf (dostęp 27.12.2012).

które są bezpośrednio egzekwowane, np. do udziału w spotkaniach z dziećmi w ramach przygotowania do I Komunii Świętej. Problem osłabienia kondycji moralnej rodziny, systematyczności praktyk religijnych oraz jej związku z parafią poważnie rzutuje na poziom współpracy wychowawczej między rodziną a parafią.

Spoiwem łączącym szkołę i parafię na płaszczyźnie współpracy wychowawczej jest głównie szkolna lekcja religii. Bywa czasem niestety jedynym łącznikiem tych środowisk. Powodem tego może być nadmierna dbałość kadry kierowniczej o neutralny (świecki) charakter szkoły. Z drugiej strony może to wynikać ze słabego zaangażowania parafii we współpracę ze szkołą. Z reguły jednak współpraca parafii i szkoły polega na organizowaniu szkolnych rekolekcji wielkopostnych oraz szkolnych uroczystości o charakterze religijnym – początku lub zakończenia roku szkolnego, poświęcenia szkoły z racji nadania imienia, szkolnej wigilii połączonej z jasełkami, obchodów Dnia Papieskiego ku czci bł. Jana Pawła II, a także pielgrzymek – wycieczek. Przyjęta struktura współpracy przyczynia się do harmonizowania wychowania na płaszczyźnie świeckiej oraz religijnej. Wydaje się jednak, że zbyt słabo rozwinięta jest współpraca na poziomie opracowywania wspólnych programów wychowawczych, które będą uwzględniały specyfikę przygotowania do pierwszej spowiedzi i I Komunii Świętej z odwołaniem się do celów formacji religijnej. W najlepszym wypadku lekcja religii służy pomocą w realizacji celów wychowawczych wyznaczonych przez szkołę.

Pomimo ograniczeń istnieją duże możliwości rozwijania współpracy pomiędzy rodziną, szkołą i parafią z ramach przygotowania do I Komunii Świętej. Czyns optymalnym byłoby opracowanie całorocznego, a może nawet dwuletniego, programu współpracy rodziców, parafii i szkoły w związku przygotowaniem do I Komunii Świętej. Przedstawienie rodzicom określonej propozycji połączonej z dyskusją mogłoby wpłynąć na większe ich zaangażowanie. W takiej propozycji adresowanej do rodziców mogłyby się znaleźć obok tematów zawartych w *Programie nauczania*¹⁹ np. wyjazd pielgrzymkowy, rekolekcje dla rodziców, wspólne projekty religijne (np. służący promowaniu niedzielnej Mszy Świętej, czytania Ewangelii, pomocy potrzebującym czy poznawania lokalnych świątych), zapraszanie na spotkania formacyjne gości specjalnych – świadków wiary, zaplanowanie na terenie szkoły określonych konkursów pod kątem I Komunii Świętej (obok muzycznych, plastycznych, recytatorskich czy

¹⁹ Por. Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, Program nauczania religii..., dz. cyt. s. 62-63.

dotyczących wiedzy, mogą to być konkursy służące promowaniu określonego elementu wychowawczego typu – dbamy o figurki i znaki wiary, pomagamy osobom starszym, pomagamy słabszym uczniom w nauce itp.), ekspozycji, przedstawień, udział w szkolnym kole różańcowym, lektura określonej prasy, zapoznanie się ze starymi tradycjami religijnymi, przygotowywanie do pierwszej spowiedzi poprzez wspólną praktykę rachunku sumienia, wykonanie przez dzieci zaproszeń, upominków lub elementów dekoracji komunijnej, organizowanie zbiórek różnych przedmiotów na rzecz bardziej potrzebujących dzieci, itp. Im więcej znajdzie się w programie punktów domagających się bezpośredniej aktywności uczniów oraz ich rodziców, tym bardziej będzie on spełniał rolę integrującą oraz formującą rodziców i ich dzieci. W ramach omówienia programu mogą też pojawić się dodatkowe zapotrzebowania rodziców w zakresie formacji. Tak podjęta rozmowa służy lepszej komunikacji pomiędzy rodzicami a katechetami, duszpasterzami i nauczycielami. Dziś brakuje dobrej komunikacji pomiędzy tymi środowiskami, ponieważ ogranicza się ona często do wymiany informacji o osiągnięciach ucznia lub o jego negatywnym zachowaniu.

Opracowanie wspólnego programu z udziałem rodziców, parafii i szkoły może stanowić o owocach przygotowania do I Komunii Świętej. Ostatecznie decydować będzie o tym jego odpowiednia, konsekwentna realizacja. Na ogół spoczywa ona na duszpasterzach i katechetach. Pomocą w tym zakresie mogą służyć inne osoby świeckie, pełniące funkcję animatorów, np. w mniejszych grupach z udziałem rodziców. Wsparcie dla rodziców mogą stanowić ponadto rozmaite publikacje książkowe o tematyce religijnej, prasa katolicka adresowana do dzieci przygotowujących się do I Komunii Świętej, strony internetowe itp.²⁰. Brakuje jednak odrębnej pomocy adresowanej wprost do rodziców, stanowiącej przystępny przewodnik na drodze przygotowania dziecka do I Komunii Świętej²¹. Planując przygotowanie takowej pomocy, należy uwzględ-

²⁰ Por. A. Rayzacher-Majewska, Podwoje wiary – katecheza dzieci, w: *Catechetica Porta Fidei*, red. A. Kiciński, P. T. Goliszek, Lublin 2012, s. 137-139.

²¹ Jednym z nielicznych polskojęzycznych opracowań dla rodziców jest publikacja o. Wojciecha Madeja OFM, stanowiąca opracowanie czterech zagadnień w formie konferencji: Odpowiedzialni za wychowanie, Sakrament pokuty i pojednania, Dziecko w świecie zagrożeń, Eucharystia sakramentem miłości. Zob. W. Madej, *Nasze dziecko idzie do pierwszej Komunii Świętej – formacja rodziców*, Warszawa 2010. W obszarze niemieckojęzycznym można znaleźć inne przykłady opracowań: np. *Wir sind eingeladen. Elternbrief zur Vorbereitung auf die Erstkommunion des Kindes*, Essen (b. r. w.); *Eucharistie Erstkommunion. Skaramente im Leben der Familie, Verantwortlich*

nić nie tylko wyjaśnienie istotnych zagadnień teologicznych. Współczesnym rodzicom od intelektualnej jeszcze bardziej potrzebna jest formacja duchowa, zwłaszcza dla tych nieco oddalonych od Kościoła. Rodzice powinni znajdować także proste wskazania, jak mają podejmować rozmowę ze swoimi dziećmi na tematy religijne, jak mówić im o Bogu, aby korygować Jego zbyt infantylny obraz w świadomości dziecka, czy jak odpowiadać na ich czasem trudne pytania, dotyczące np. duszy, zła lub początku Pana Boga. Zaniedbywanie tego wymiaru formacji będzie wpływać na obniżenie poziomu jej skuteczności.

Poszukiwanie sposobów integrowania współpracy rodziców z szkołą i parafią może dać zupełnie nową jakość wychowania. Dziś nie można już ograniczać się jedynie do form spotkań organizacyjnych. Od roku 2001, a zatem od wydania *Dyrektorium katechetycznego Kościoła katolickiego w Polsce. Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*²² oraz *Programu nauczania religii*²³ (obecnie obowiązuje w Polsce ich nowelizacja z 2010 r.), Kościół w Polsce wypracowuje formy systematycznej katechezy parafialnej. Udało się na tym polu już wiele osiągnąć, jest do czego się odwoływać, jednak należy także podejmować wysiłek dalszego pogłębiania współpracy na tym polu i poszukiwania nowych jej form.

Podsumowanie

Dla wychowania religijnego duże znaczenie posiada współpraca wychowawcza pomiędzy rodziną, parafią i szkołą. Współczesny kryzys wychowania wynika m.in. z braku dialogu i współpracy tych środowisk. Katecheza parafialna przygotowująca do pierwszej spowiedzi i I Komunii Świętej stwarza dogodne możliwości dla wzajemnej współpracy wskazanych środowisk. *Program nauczania religii Kościoła katolickiego w Polsce z 2010 r.* zawiera katalog tematów comiesięcznych spotkań z rodzicami i dziećmi w ramach katechezy parafialnej. Postuluje ponadto jako formę spotkań pracę w grupach, rekolekcje,

J. Obermaier, Erzb. Ordinariat München, Mediengruppe Universal, München, (b. r. w.); czy też dostępne w Internecie zeszyty zatytułowane *Erstkommunion* wydawane pod auspicjami organizacji Bonifatiuswerk wspierającej katolików w diasporze – (http://www.bonifatiuswerk.de/fileadmin/user_upload/pdfs/Begleithefte/Erstkommunion-Begleitheft-2012.pdf) (dostęp 27.12.2012).

²² Konferencja Episkopatu Polski, Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce, Kraków 2001.

²³ Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, Program nauczania religii, Kraków 2001.

warsztaty. Obecna katecheza parafialna powinna zmierzać do wypracowywania nowych form, których celem będzie integrowanie rodziców i szkoły z parafią oraz współdziałanie wychowawcze. Istnieje także potrzeba opracowania nowych pomocy dla rodziców służących wychowaniu religijnemu ich dzieci.

Literatura

1. Czekalski R., *Korelacja nauczania religii w szkole z katechezą parafialną*, w: *Rodzina – szkoła – Kościół. Korelacja i dialog*, red. P. Tomasik, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2003, s. 104-113.
2. Czekalski R., *Życie sakramentalne sensem egzystencji ludzkiej*, w: *Pedagogika wiary*, red. A. Hajduk, J. Mółka, Wydawnictwo WAM, Kraków 2007, s. 271-279.
3. Dziekoński S., *Korelacja wychowania w rodzinie, parafii, szkole – potrzeba i możliwości*, w: *Rodzina-szkola-Kościół. Korelacja i dialog*, red. P. Tomasik, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2003, s. 27-46.
4. Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska o katechizacji w naszych czasach Catechesi tradendae*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. I, Wydawnictwo św. Stanisława B.M. Archidiecezji Krakowskiej – Wydawnictwo M, Kraków 1996, s. 1-64.
5. Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, *Program nauczania religii*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2001.
6. Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, *Program nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2010.
7. Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2001.
8. Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2001.
9. Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2010.
10. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 1998.
11. Misiaszek K., *Wspólnota chrześcijańska (parafia) jako podmiot katechezy*, w: *Katecheza w parafii. Poszukiwanie tożsamości*, red. K. Kantowski, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2004, s. 17-27.
12. Rayzacher-Majewska A., *Podwoje wiary- katecheza dzieci*, w: *Catechetica Porta Fidei*, red. A. Kiciński, P. T. Goliszek, Wydawnictwo NATAN, Lublin 2012, s. 131-142.

13. Tomasiak P., *Wzajemny dialog rodziny, szkoły i Kościoła*, w: Rodzina – szkoła – Kościół. Korelacja i dialog, red. P. Tomasiak, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2003, s. 47-57.

**Fr Rafał Bednarczyk: Educational cooperation in the family,
at the parish and at school as an example of parish catechesis preparing
to the First Holy Communion**

It is of great importance for religious education that there is has the cooperation between the family, the parish and the school. The contemporary crisis of the education comes from the lack of a dialogue and cooperation between these circles. Parish catechesis preparing for the first confession and the First Holy Communion creates good possibilities of mutual cooperation. *The religious education programme* in the Roman Catholic Church in Poland for the year 2010 consists of monthly meetings within parish catechesis with parents and children. Group work, workshops, spiritual retreat have been strongly recommended in order to achieve the basic goals of religious education. The current parish religious education should create new forms of integration between parents and school with the parish. There is also a great need to work out new teaching aids for the parents in the religious education of their children.

Nota o autorze:

Ks. dr Rafał Bednarczyk - kapłan diecezji płockiej, doktor nauk teologicznych w zakresie katechetyki, adiunkt przy katedrze katechetyki materialnej w Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, pracownik Wydziału Katechetycznego Kurii Diecezjalnej Płockiej i diecezjalny wizytator nauki religii.